

Астанова С.У.

**ОШ ОБЛУСУНДА АЯЛДАРДЫН ИШ МЕНЕН КАМСЫЗ БОЛУУ
КӨРСӨТКҮЧТӨРҮНҮН САЛЫШТЫРМАЛУУ АНАЛИЗИ**

Астанова С.У.

**СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ПОКАЗАТЕЛЕЙ ЗАНЯТОСТИ
ЖЕНЩИН В ОШСКОЙ ОБЛАСТИ**

S.U. Astanova

**COMPARATIVE ANALYSIS OF WOMEN'S EMPLOYMENT
IN OSH REGION**

УДК: 338.1 (043.3)

Макалада Кыргыз Республикасынын Ош облусунда аялдардын иш менен камсыз болуусунун акыркы 5 жыл ичиндеги динамикасы менен өнүгүү тенденцияларынын анализи жасалды. Аялдарды иш менен камсыз кылуу саясатын туура калыптандыруу зарылдыгы негизделди жана бул багытта иш-чаралар сунуш кылынды.

Негизги сөздөр: калктын иш менен болушу, иш менен камсыз болгон аялдардын үлүшү, экономика тармактарынын феминизацияланышы, иш менен камсыз болууга көмөктөшүү саясаты.

В статье проведен анализ динамики изменения и тенденций развития занятости женщин Ошской области Кыргызской Республики за последние 5 лет. Обоснована необходимость формирования рациональной политики содействия занятости женщин и предложены меры в данном направлении.

Ключевые слова: занятость населения, доля женщин в общем числе занятых, феминизация отраслей экономики, политика содействия занятости.

The article analyzes the dynamics of changes and trends in the employment of women of the Osh region of the Kyrgyz Republic for the last 5 years. The need for the formation of a rational policy for the promotion of women's employment is substantiated, and measures are proposed in this direction

Key words: employment of the population, the proportion of women in the total number of employed, the feminization of economic sectors, employment promotion policies.

Ош облусунун эл чарба түзүмүнүн республиканын башка сырьёлук эмес региондорунан негизги айырмачылыктарына экономикада агрардык сектордун басымдуулук кылышы, адистешүү тармактарынын рынок шарттарына ыңгайлашуу мүмкүнчүлүктөрүнүн төмөндүгү, облустун перифериялык экономикалык-географиялык жайгашуусу кирет. Мындан улам облустун калкын иш менен камсыз кылуу, анын ичинен аялдардын иш менен камсыз болушу спецификалык, аймактык мүнөздөмөлөргө ээ. Аялдардын иш менен камсыз болуусу жана алардын ишкердик ишмердүүлүгү экономиканын өсүшүндө чоң мааниге ээ.

Статистикалык маалыматтарды топтоштуруунун негизинде жасалган Ош облусунда иш менен камсыз болгон аялдардын экономиканын тармактары боюнча бөлүштүрүлүшү аялдар стереотибин жаратып, айрым чөйрөлөрдүн: саламаттыкты сактоо, билим берүү, маданият жана искусство, каржы, насыя, камсыздандыруу жана пенсиялык камсыздоо тармактарынын феминизацияланышын көрсөттү (1-табл.).

1-таблица

2015-жылы Ош облусунун экономика тармактарынын аялдардын концентрациялануу даражасы боюнча топтоштурулушу

Тармакта иш менен камсыз болгон аялдардын санынын үлүшү, % менен	Экономиканын тармактары
30га чейин (төмөн концентрация)	токой чарбасы, курулуш, ишмердүүлүктүн башка түрлөрү, материалдык өндүрүштүн чөйрөлөрү
30дан 50гө чейин (орточо концентрация)	өнөр-жайы, айыл чарбасы, транспорт, материалдык-техникалык камсыздоо жана сатуу, даярдоо, маалыматтык-эсептөө тейлөөсү, кыймылсыз мүлк менен операциялар, турак-жай-коммуналдык чарбасы, илимий уюмдар, башкаруу
50дөн 70кө чейин (жогорку концентрация)	байланыш, соода жана коомдук тамактануу, рыноктун иштешин камсыз кылуу боюнча жалпы коммерциялык ишмердүүлүк, мейманканалар жана ресторандар, туристтик бизнес, ижара жана кыймылсыз мүлк менен операциялар
70тен жогору (максималдык концентрация)	саламаттыкты сактоо, социалдык камсыздоо, билим берүү, маданият жана искусство, каржы, насыя, камсыздандыруу жана пенсиялык камсыздоо

Булагы: Ош облустук Статистика башкармалыгынын маалыматтарынын негизинде эсептелди.

Көрүнүп тургандай, калыптанып калган эмгекти бөлүштүрүүгө ылайык аялдар көбүнчө экономиканын мамлекеттик секторунда, анын ичинен эмгек акынын деңгээли салыштырмалуу төмөн болгон социалдык-маданий мекемелерде иштешет.

Каралып жаткан мезгил ичинде эркектер тарабынан атаандаштыктын кескин күчөшүнүн, аялдардын эмгек акы деңгээли төмөн болгон тармактарда, б.а. саламаттыкты сактоодо, билим берүүдө, маданият жана искусстводо ж.б.у.с. өз позицияларын сактап калышынын натыйжасында аялдарды иш менен камсыз кылуу чөйрөсүндөгү абал начарлаган деп эсептейбиз. Анткен менен иш менен камсыз кылуунун маалыматтык жана рыноктук инфраструктуранын өнүгүшү менен байланышкан жаңы заманбап

чөйрөлөрүнүн пайда болушун оң көрүнүш катары баалоого болот, анткени анда аялдар атаандаштыкта эркектерге салыштырмалуу алдыда. Алсак, рынок инфраструктурасына тиешелүү уюмдарда аялдардын үлүшү 45-60% түзгөн.

Кийинки таблицادا аялдардын экономика тармактарындагы үлүшүнүн өзгөрүү тенденциясы чагылдырылды (2-табл.).

Таблицадан көрүнүп тургандай, 2010-2015-жылдары Ош облусунда экономиканын тармактарында жалпы иш менен камсыз болгон аялдардын үлүшү орто эсеп менен 41,2% түзүп, бул көрсөткүч азаюу тенденциясына ээ.

2-таблица

2010-2015-жж. Ош облусунда экономика тармактары боюнча иш менен камсыз болгон аялдардын үлүшү (тармактын кызматкерлеринин санына % менен)

Экономикалык ишмердүүлүктүн түрлөрү	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2015-ж. 2010-ж. % менен
Баары	42,5	41,7	41,3	40,9	39,8	40,8	96,0
Айыл чарбасы, мергенчилик, токой чарбасы жана балык чарбасы	42,7	40,5	39,0	40,2	41,4	44,5	104,2
Тоо-кен казып алуу өнөр-жайы	9,0	13,2	13,9	5,4	21,7	15,7	174,4
Кайра иштетүү өнөр-жайы	45,1	46,9	49,4	48,4	50,6	52,2	115,7
Электр энергиясын, газды жана сууну өндүрүү жана бөлүштүрүү	19,3	18,1	17,0	14,3	11,7	13,9	72,0
Курулуш	4,8	4,4	4,1	5,0	4,1	5,2	108,3
Соода; автоунааларды, тиричилик жана жеке пайдалануу буюмдарынын ремонту	51,4	50,6	50,1	47,4	42,8	38,3	74,5
Мейманкана жана ресторан кызматтарын көрсөтүү	64,8	68,7	71,0	70,0	65,8	64,1	98,9
Транспорт жана байланыш	14,3	11,7	11,4	8,0	4,7	6,0	42,0
Каржы ишмердүүлүгү	55,7	51,1	48,6	39,0	44,3	38,5	69,1
Кыймылсыз мүлк менен операциялар, ижара жана кызмат көрсөтүү	41,2	43,1	37,6	51,8	83,7	89,2	216,5
Мамлекеттик башкаруу	36,7	40,5	42,7	37,1	32,4	34,9	95,1
Билим берүү	76,0	76,6	76,6	76,6	78,3	78,6	103,4
Саламаттыкты сактоо жана социалдык кызматтарды көрсөтүү	78,4	79,6	80,3	85,9	85,1	83,3	106,3
Коммуналдык, социалдык жана персоналдык кызматтарды көрсөтүү	55,3	58,2	56,6	48,7	39,1	45,0	81,4
Үй чарбасын жүргүзүү боюнча кызматтар	39,0	46,4	32,6	51,7	21,3	24,7	63,3

Булагы: Улуттук статистика комитети. Кыргыз Республикасынын аялдары жана эркектери: 2006-2010-жж., 2010-2014-жж., 2011-2015-жж.

Облуста аялдар салттуу түрдө саламаттыкты сактоо жана социалдык кызматтарды көрсөтүү (83-85%), билим берүү (76-78%), мейманкана жана ресторан кызматтарын көрсөтүү (70%), каржы ишмердүүлүгү (50%), соода тармактарында иш менен алектенишет. Курулуш (5%), транспорт жана байланыш (8-10%), тоо-кен казып алуу (15-20%) тармактарында иштеген аялдардын үлүшү абдан аз. Акыркы жылдарда экономикалык ишмердүүлүктүн айрым түрлөрүндө аялдардын иш менен камсыз болуу деңгээлинин жогорулашы байкалат: кыймылсыз мүлк менен операцияларды аткарууда, ижарага берүү жана керектөөчүлөргө кызмат көрсөтүүдө 2 эседен ашык (216,5%), тоо-кен өнөр-жайында 74,4%, кайра иштетүү өнөр-

жайында – 15,7%, саламаттыкты сактоо жана социалдык кызматтарды көрсөтүүдө – 6,3%. Ошол эле мезгилде транспорт жана байланышта аялдардын иш менен камсыз болушу – 2 эседен ашык, үй чарбасын жүргүзүү боюнча кызматтар чөйрөсүндө – 36,7%, каржы ишмердүүлүгүндө – 30,9% электр энергиясын, газды жана сууну өндүрүү жана бөлүштүрүүдө – 28% кыскарган.

Ошол эле учурда мамлекеттик жана мамлекеттик эмес секторлордо чечим кабыл алуу деңгээлинде аялдардын өкүлчүлүгү өтө аз. Эркектер Ош облусунун калкынын басымдуу бөлүгүн түзгөн социалдык-демографиялык топ болуп саналбаган менен, мамлекеттик бийлик жана башкаруу түзүмдөрүндө жогорку

социалдык позицияларды ээлешет. Өзүн-өзү көрсөтүү, кесиптик карьера жасоо үчүн мүмкүнчүлүктөрдүн бирдей эместиги көпчүлүк аял-адистерге кызмат тепкичтери боюнча көтөрүлүүгө тоскоол болот.

Өзгөчө мамлекеттик башкарууда күчтүү вертикалдык сегрегация байкалат, б.а. аялдар негизинен кызматтын төмөнкү тепкичтерин ээлешет. Ортоңку категориядагы жетекчилик кызматтарда аялдардын үлүшү 16-18%, башкы кызматтарда – 2-3%, жогорку деңгээлдеги кызмат орундарында - 0,1% гана түзөт. Ош облусунун жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарында эмгектенген жалпы кызматкерлердин 23,5%, саясий муниципалдык кызматтарда иштегендердин 5,5%, административдик муниципалдык кызматтарда иштегендердин 21,7% аялдар түзөт.

Ар кандай иштин жыйынтыгы ага төлөнгөн акыга карап бааланат. Аялдар эркектерге салыштырмалуу азыраак акы төлөнүүчү кызматтарды ээлешет, жана алардын айлык акысы эркектердин айлык акысынын 75,5% түзөт.

Мамлекеттик статистиканын маалыматтарына таянсак, Ош облусунда 2015-жылы эмгек акынын гендердик дифференциация көрсөткүчү 15% түзгөн. Иш жүзүндө бул коэффициент мындан бир топ жогору экендигин белгилей кетүү зарыл.

Ош облусундагы аялдардын жана эркектердин экономиканын тармактары боюнча эмгек акысынын өзгөрүү динамикасы боюнча маалыматтар 3-таблицада берилди.

3-таблица

Ош облусундагы аялдардын жана эркектердин эмгек акысы

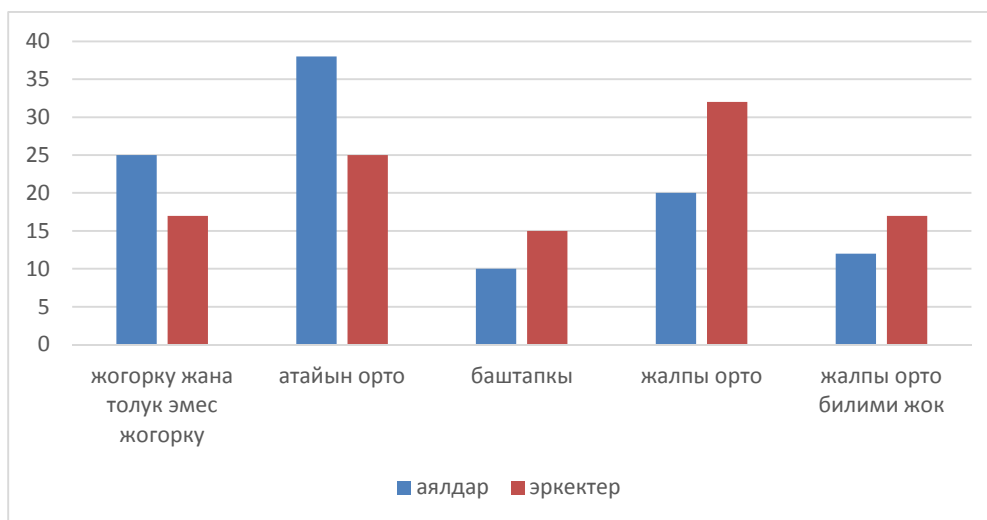
Экономикалык ишмердүүлүктүн түрлөрү	Орточо айлык эмгек акы						Аялдардын эмгек акысынын эркектердин эмгек акысына катышы, % менен		
	2008		2012		2015		2008	2012	2015
	аял	эрк.	аял.	эрк.	аял.	эрк.			
Жалпы	3140	4668	8366	10675	9732	13695	67,3	78,4	71,1
Айыл чарбасы, токой чарбасы, балык чарбасы	2060	2006	4549	4562	6193	6074	102,7	9,79	101,9
Кен байлыктарды казып алуу	4467	4712	10291	10479	14243	15562	94,9	99,7	101,9
Кайра иштетүү өнөр-жайы	4830	6456	7780	10879	10322	13090	74,8	71,5	78,9
Электр энергиясы, газ, буу жана кондиционер-ленген аба менен камсыздоо	6476	6633	14160	15122	19775	19513	97,6	93,6	101,3
Суу менен камсыздоо, калдыктарды тазалоо, иштетүү жана кайрадан сырьё алуу	*	*	7098	8512	8753	12182	*	83,4	71,9
Курулуш	3655	4582	7462	9693	8990	11811	79,8	77,0	76,1
Дүң жана чекене соода, автоунаа жана мотоциклдерди оңдоо	3253	6487	10848	13252	13767	17201	50,1	81,9	80,0
Транспорт ишмердүүлүгү жана жүктөрдү сактоо	5630	7221	9395	12164	13858	21369	78,0	77,2	64,8
Мейманкана жана ресторандардын ишмердүүлүгү	3660	6201	7487	10371	9315	12370	59,0	72,2	75,3
Маалымат жана байланыш	*	*	14988	19716	18930	24702	*	76,0	76,6
Каржы ортомчулугу жана камсыздандыруу	10188	12963	18257	23773	24107	32503	78,6	76,8	74,2
Кыймылсыз мүлк менен операциялар	4197	5633	6003	7571	9734	10498	74,5	79,3	92,7
Кесиптик, илимий жана техникалык ишмердүүлүк	*	*	10690	15827	13570	19123	*	67,5	71,0
Административдик жана көмөкчү ишмердүүлүк	*	*	6067	7583	9015	11181	*	80,0	80,6
Мамлекеттик башкаруу жана коргонуу	3008	4121	6572	9049	11765	14003	73,0	72,6	84,0
Билим берүү	2572	3016	7362	8726	7682	8499	85,3	84,4	90,4
Саламаттыкты сактоо, калкты социалдык жактан тейлөө	2360	2800	9256	9585	8967	9028	84,3	96,6	99,3
Искусство, көңүл ачуу жана эс алуу	*	*	6351	7747	7697	8975	*	82,0	85,8
Башка тейлөө ишмердүүлүгү	*	*	8459	8193	11031	10565	*	103,2	104,4

Булагы: Улуттук статистика комитети. Кыргыз Республикасынын аялдары жана эркектери: 2006-2010-жж., 2010-2014-жж., 2011-2015-жж.

Жогорудагы таблицада экономикалык ишмердүүлүктүн дээрлик бардык тармактарында аялдардын эмгек акысы негизинен эркектердин эмгек акысынан төмөн экендиги көрүнүп турат. Алсак, жалпы айырма 2008-жылы 32,7%, 2012-жылы 21,6%, 2015-жылы 28,9% түзгөн. 2015-жылы эмгек акынын дискриминациясыкайра иштетүү өнөр-жайында 21,1%, суу менен камсыздоо, калдыктарды тазалоо, иштетүү жана кайрадан сырьё алуу чөйрөсүндө 28,1%, курулушта 23,9%, дүң жана чекене соодада, автоунаа жана мотоциклдерди ондоодо 20%, транспорт ишмердүүлүгүндө 35,2%, мейманкана жана ресторандар ишинде 24,7%, маалымат менен байланышта 23,4%, каржы ортомчулугуменен камсыздандырууда 25,8%, кесиптик, илимий, техникалык ишмердүүлүктө 29%,

административдик жана көмөкчү ишмердүүлүктө 19,4%, мамлекеттик башкарууда 16%, кыймылсыз мүлк менен операцияларды жүргүзүүдө 7,3%, билим берүү, саламаттыкты сактоо, искусство чөйрөлөрүндө 9,6%, 0,7% жана 14,2% түзгөн. Эркектер менен аялдардын эмгек акыларынын ортосундагы ажырым эң аз тармактарга айыл чарбасы (1,9%), кен байлыктарды казып алуу (1,9%), электр энергиясы, газ, буу жана кондиционерленген аба менен камсыздоо (1,3%) тармактары кирет.

Аялдардын иш менен камсыз болушуна таасирин тийгизген факторлордун бири болуп алардын билим деңгээли эсептелет. Облустагы аялдар менен эркектердин билим деңгээлинин салыштырмалуу анализи кийинки чиймеде берилди (1-чийме).

1-чийме. 2015-жылы Ош облусунун экономикасында иш менен камсыз болгон аялдардын жана эркектердин билим деңгээли (тиешелүү түрдө иш менен камсыз болгон аялдардын жана эркектердин санына % менен).

Булагы: Ош облустук Статистика башкармалыгынын маалыматтарынын негизинде эсептелди.

2015-жылы Ош облусунда иш менен камсыз болгон 1000 аялга жогорку жана толук эмес жогорку кесиптик билими бар 243 аял, иш менен камсыз болгон 1000 эркекке 166 жогорку билимдүү киши туура келген, ал эми атайын орто билимдүүлөр тиешелүү түрдө 357 жана 249 болгон.

Аялдын билим деңгээли канчалык жогору болсо, анын коомдук эмгекте өз ордун табууга, статустук мүнөздөмөлөрүн жогорулатууга, коомго таанылууга, карьера жасоого умтулуусу ошончолук жогору болору талашсыз. Бирок, билим деңгээли жогору болгондугуна карабастан, аялдар престижи төмөн жана эмгек акысы аз жумуш орундарында эмгектенишет.

Тилекке каршы, жогорку билим деңгээли көбүнчө эркектердин карьера жасоосуна шарт түзгөн менен, аялдардын экономикалык мобилдүүлүгүнө, алардын материалдык абалынын жакшырышына дээрлик таасирин тийгизбейт.

Жалпысынан, Ош облусунун иш менен камсыз кылуу чөйрөсүнүн анализи рынок экономикасынын калыптанышы эмгек рыногунун гендердик сегмент-

телишине, жыныстар арасында экономикалык теңсиздиктин тереңдешине алып келип, иш менен камсыз кылуу чөйрөсүндөгү гендердик баланс көйгөйүн курчутту деп жыйынтык чыгарууга негиз берет. Изилденген мезгил ичинде облустагы аялдардын иш менен камсыз кылуу чөйрөсүндөгү абалын мүнөздөөчү дээрлик бардык индикаторлордун динамикасы негативдүү болгон. Азыркы мезгилде аялдарды иш менен камсыз кылуунун негизги белгилерине айрым кесиптер менен тармактардын феминизацияланышы, эмгекке акы төлөөдөгү ажырым, аялдардын кесиптик горизонталдык жана вертикалдык сегрегациясы, жыныстар ортосунда кесиптик-ишкердик атаандаштыктын күчөшү, ишке кабыл алуудагы дискриминация кирет.

Калкты иш менен камсыз кылууга, анын ичинен аялдарды иш менен камсыз кылууга көмөктөшүү саясатын активдештирүү мамлекеттик жана жергиликтүү бийлик органдарынын социалдык приориттеринин бири болууга тийиш. Жумушсуздукту азайтуу, өндүрүмдүү иш менен камсыз кылуу үчүн шарттарды түзүү, эмгек рыногунда суроо-талап менен сунуштун

дисбалансын кыскартуу багытында иш алып баруу зарыл.

Биздин оюбузча, региондордо аялдарды иш менен камсыз кылууга көмөктөшүү саясаты төмөнкү иш-чараларды камтышы керек:

- бул жаатта мыйзам базасын, маалыматтарды топтоштуруу жана системага салуу механизмдерин жакшыртуу;

- региондордун социалдык-экономикалык өнүгүү программаларын жумушсуздукту кыскартуу максатында иштеп чыгуу жана ишке ашыруу;

- жергиликтүү шарттарга ылайыкташкан чакан жана орто бизнести, өзгөчө кол өнөрчүлүк багытында бизнести өркүндөтүү багытындагы долбоорлорго колдоо көрсөтүү, үй-бүлөлүк бизнести легалдаштыруу;

- аялдардын ишкердик бирикмелерин, коомдорун жана башка уюмдарын түзүү;

- мамлекеттик иш менен камсыз кылуу жана миграция кызматтарынын ишинин натыйжалуулугун жогорулатуу.

Жергиликтүү мамлекеттик администрациялар менен жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдары

жаңы жумуш орундарын түзүүгө шарт түзгөн регионду социалдык-экономикалык өнүктүрүү программаларын иштеп чыгуу, аялдар үчүн иш орундарын түзүүнү камтыган калкты иш менен камсыз кылуу программаларын иштеп чыгууга жана ишке ашырууга катышуу менен менен аялдардын иш менен камсыз болуу көрсөткүчтөрүн жогорулатууга шарт түзүшү керек.

Адабияттар:

1. Калкты жумуш менен камсыз кылууга көмөк көрсөтүү жөнүндө: Кыргыз Республикасынын Мыйзамы. - №214. - 2015-жылдын 3-августу.
2. 2020-жылга чейин калкты иш менен камсыз кылууга көмөк көрсөтүү жана ички жана тышкы миграцияны жөнгө салуу программасы жөнүндө: Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн токтому. - №485. - 2013-ж. 6-сентябры.
3. Кыргыз Республикасынын аялдары жана эркектери: Статистикалык жыйнак. - Б.: КР Улуттук статистика комитети, 2016.
4. Ош облусунун социалдык-экономикалык өнүгүүсү: Статистикалык жыйнак. - Ош: Ош облустук статистика комитети, 2016.

Рецензент: к.э.н., доцент Самиева К.Т.